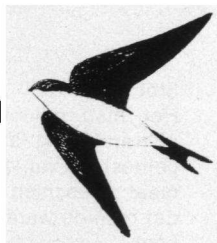

De Huiszwaluw als leverancier van nestgelegenheid

Pierre Maréchal

Huiszwaluwen maken zelf hun nest van leem en modder. Als plakmaterialen worden planten of mest van runderen en paarden er tussendoor verwerkt. Door de Huiszwaluwen zelf wordt bovendien speeksel toegevoegd (Menzel 1984). Het speeksel draagt mogelijk bij tot het verhar- den van het materiaal.

Verdedigingsgedrag

Omdat Huiszwaluwen zelf hun nest maken en er binnen een kolonie nestmaterialen over en weer worden weggehaald, heeft de soort een speciaal gedrag ontwikkeld om dit soort diefstal te beperken. Door soortgenoten wordt ook wel geprobeerd een nest van een ander te bezetten.

Enkele aspecten van dit gedrag zijn:

- tijdens de eindfase van de bouw blijft een van de partners veel bij het nest
- een van de vogels vliegt voor de nestope- ning zodra concurrenten in de buurt zijn
- In de eindfase wordt het nest van binnen- uit afgebouwd waardoor het nest door- gaans steeds bezet is
- tijdens de broedperiode is gewoonlijk al- tijd een van de partners in het nest
- de verkleining van de nestopening bij po- gingen van grotere vogels om het nest te bezetten
- het agressief reageren van de jongen (na circa drie weken) op binnendringers (Men- zel 1984)

Huismus nestelt in het nest van een Huiszwaluw. Let op het nestmateriaal, Isabella Lake, 18 juli 1982. Naar dia van J. Hey.

- het gedrag van de ouders die onder het toezien oog van de jongen actief poten- tiële nestconcurrenten (en predatoren) verjagen, waardoor bij hen een imprint plaatsvindt (Baier 1974).

Huiszwaluwen maken niet altijd gebruik van oude nesten bij de terugkomst uit de winter- kwartieren. Dat kan ook afhangen van de weersgesteldheid en de tijd van aankomst. De verhoudingen binnen de sociale structuur van een kolonie kunnen daarbij eveneens een rol spelen. Hoe dan ook, dikwijls worden er nieuwe nesten gebouwd. Dat betekent dat er regelmatig nesten over zullen zijn die niet ge- bruikt kunnen of zullen worden. Deze nesten staan ter 'beschikking' van potentiële kolo- niegenoten of deze al dan niet tot de zelfde soort behoren. Het is begrijpelijk dat stand- vogels gebruik zullen maken van veel oude nesten.

Onnodige hetze

Het gevolg van het nestpotentieel is dat een aantal soorten, met name soorten die graag sociaal broeden, proberen te nestelen binnen een kolonie Huiszwaluwen. Andere maken gebruik van nestgelegenheid in solitaire nesten of in kleine nestclusters.

Door vogelliefhebbers wordt daar vaak on- derscheid gezien. Het nestelen van Huismus- sen (*Passer domesticus*) in nesten van Huis- zwaluwen wordt dan niet zo op prijs gesteld. Men vindt de laatste soort dikwijls 'meer- waardig'. Het gevolg van deze benadering is dat er te veel accent gelegd wordt in de lite- ratuur op het bezetten van huiszwaluwnesten zoals door de Huismussen (Summers-Smith 1963). Dat is begrijpelijk, maar hoogst onte- recht! Huiszwaluwen beschikken niet alleen over anti-nestconcurrent-gedrag maar kun- nen zelfs zeer agressief zijn tegenover nest- concurrenten. Veel vogels verlaten daarop de 'gekraakte' nestplaats na de heftige aanval- len. In weer andere gevallen is er eerder sprake van een vorm van tolerantie wanneer Huis-

Het linker huiszwaluwnest is bewoond door Spaanse Mus of hybride met Huismus. Mannetje zit boven het nest op de dakgoot. De andere nesten zijn door Huiszwaluwen bewoond. Ambon (Morbihan), Frankrijk, 14 juni 1986. Foto: Jaap Taapken.

zwaluwen de 'vreemde' bewoners niet verjagen. Er is dan kennelijk nestgelegenheid genoeg, de zwaluwen prefereren een andere plaats, er zijn mogelijk 'openingen' in de koloniestructuur of de betrokken vogels komen om onbekende reden niet aan leggen toe. Aldus komt het, althans in onze streken, relatief weinig voor dat Huiszwaluwen 'verdreven' worden door niet-soortgenoten. Uit het buitenland zijn wel berichten over het neergaan van huiszwaluwkolonies als gevolg van nestovername door andere soorten. Of deze berichten objectief zijn is te betwijfelen. Dikwijls wordt de historie van het gebeuren onvoldoende vastgelegd. Eventuele andere omgevingsinvloeden worden zelden genoemd. Bovendien is er sprake van een zijdelings belang (bijvoorbeeld agrarisch). Bij dit alles zal zeker het lokale nestgelegenheidsaanbod een rol spelen. Daarover ontbreken dikwijls ook nadere gegevens.

'Mussen'

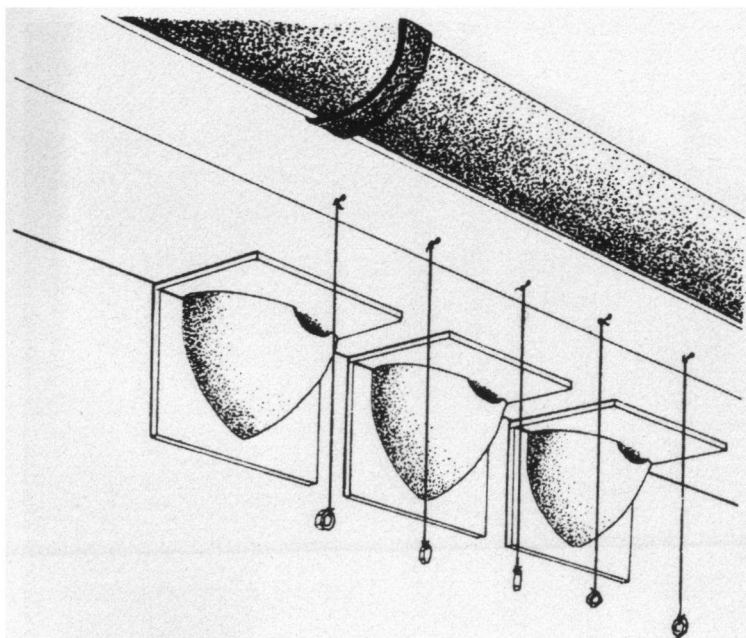
Huiszwaluwnesten die door 'mussen' zijn bezet, zijn te herkennen aan het buiten de nestopening steken en hangen van strootjes, grassprietten en dergelijke.

'Musschen' schrijft Thijsse (1904), 'leggen beslag op huiszwaluwnesten en zijn grote hinderpalen voor de uitbreiding van het aantal Huiszwaluwen'. Verder stelt hij vast, 'Men is het er tegenwoordig vrijwel over eens, dat de droevige vermindering van onze zwaluw-

bevolking die musschen is te wijten'. Een andere redenering die gezien de biologie van de Huiszwaluw ook niet erg objectief is, is de navolgende. De soort is trekvogel en moet zijn nest daarom achterlaten. Bij terugkomst is de Huiszwaluw niet meer in staat om Huis-mussen te verdrijven (Van der Plas-Haarsma 1980). Zoals gezegd, maken veel Huiszwaluwen nieuwe nesten en zijn, afhankelijk van de

Huiszwaluwnest in beslag genomen door een duif. Châtillon-sur-Chalarone, Frankrijk, juli 1985. Naar een kleurenfoto van Willem Veenhuizen.

Als Huismussen de kans krijgen vestigen zij zich in huiszwaluwnesten. Deze kunstmatige nesten zijn beschermd met draadjes waaronder een gewichtje hangt, die Huismussen weghouden en Huiszwaluwen niet (naar Mike Everett in 'Garden Birds', 1985).

situatie en de ingezette energie, wel degelijk in staat om de 'nestkrakers' te verdrijven. Wij zouden ons hierbij kunnen afvragen wie er in zo'n geval eigenlijk de 'krakers' zijn?

In Bulgarije worden van de musenfamilie vooral de Ringmus (*Passer montanus*) in nesten van Huiszwaluwen die tegen huizen zijn gebouwd, gevonden. Minder vaak de Spaanse Mus (*Passer hispaniolensis*) en de Huismus. Het gebeurt daar vaak dat mussen van door hen bezette huiszwaluwnesten op

hun beurt door soortgenoten worden verjaagd (Nankinov 1984). Het is in Bulgarije min of meer regel dat een van de mussesoorten deelgenoot is van het kolonieverband. Er is geconstateerd dat het bezetten van huiszwaluwnesten door Ringmussen ten goede komt aan de ectoparasietenfauna. Deze wordt hierdoor in variatie uitgebreid. Het is overigens merkwaardig, dat Deckert (1973) de Ringmus niet als nestconcurrent voor de Huiszwaluw noemt.

Mannetje van Spaanse Mus of hybride boven een door hem in gebruik genomen huiszwaluwnest. Let op de strootjes die uit het nest steken. Ambon (Morbihan), Frankrijk, 14 juni 1986. Foto: Jaap Taapken.

Summer-Smith (1963) geeft voorbeelden, waarbij afschot van Huismussen leidde tot toename van Huiszwaluwen binnen kolonies. Menzel (1984) noemt de Huismus, de Ringmus, de Italiaanse Mus (*Passer domesticus Italiae*) en de Rotsmus (*Petronia petronia*) als koloniegenoten.

De 'zwaluwen'

Segers (1948) meldt: 'Boerenzwaluwen schijnen Huiszwaluwen te verdrijven, want de ondervinding leert, dat daar waar een paar nesten van de eerste voorkomen, de laatste langzaam de plaats ruimen'.

Mogelijk berust het idee van Segers op veronderstelde voedselcompetitie. Dat is echter niet het geval.

In nesten van Huiszwaluwen worden ook wel nestelende Boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*), Rotszwaluwen (*Hirundo rupestris*), Gierzwaluwen (*Apus apus*) en Alpengierzwaluwen (*Apus melba*) aangetroffen (Menzel 1984).

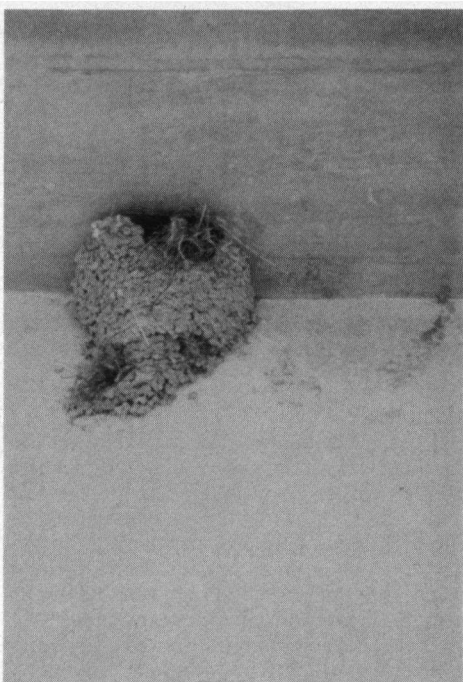
Andere soorten

Pimpelmees (*Parus caeruleus*) en Koolmees (*Parus major*) proberen hier en daar in nesten van Huiszwaluwen te broeden (Menzel 1984). Dikwijls worden zij verjaagd.

De Boomkruiper (*Certhia brachydactyle*), Gekraagde Roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*), Zwarte Roodstaart (*Phoenicurus ochruros*), Winterkoning (*Troglodytes troglodytes*), Grauwe Vliegenvanger (*Muscicapa striata*) en verwilderde duif (*Columba livia*) zijn nestelend in huiszwaluwnesten gevonden (Menzel 1984). In Silezië is de Zwarte Spreeuw (*Sturnus unicolor*) in een huiszwaluwnest aangetroffen.

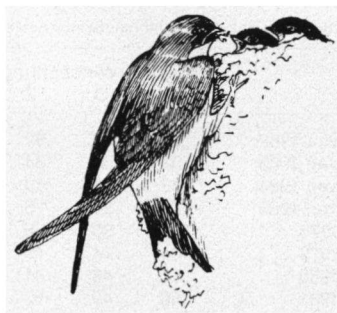
Ten slotte

Het scala aan potentiële bewoners van huiszwaluwnesten geeft aan dat de Huiszwaluwen mede door hun nestbouw in een lokale behoefte aan nestgelegenheid kunnen voorzien. Het maakt tevens duidelijk dat soorten die men onder omstandigheden minder graag de nesten ziet bewonen, slechts onder-

Een door Huismussen bewoond huiszwaluwnest.
Foto: Jaap Taapken.

deel zijn van een uitgebreider fenomeen. Dat maakt het advies van de Gewestelijke Raad van het Landbouwschap in Friesland en de Stichting Friese Milieuraad (Anonymus 1984), 'ook de oude nesten moeten voor het nieuwe broedseizoen weggehaald worden', hoogst bedenkelijk. Zoals is gebleken niet alleen voor de Huiszwaluw, maar ook voor andere avifauna-elementen.

■ Pierre Maréchal, postbus 1187, 5602 BD Eindhoven.

LITTERATUUR:

- Anonymus (1984): De Friese Boer houdt het groen. Leeuwarden.
Baier, E. (1974): Über das Fluganlassen von Rauchschwalben und Mehlschwalben. Die Gefiederte Welt 98 : 204-206.
Deckert, G. (1973): Der Feldsperling. Wittenberg-Lutherstadt.
Menzel, H. (1984): Die Mehlschwalbe. Wittenberg-Lutherstadt.
Nankinov, D.N. (1984): Nesting habits of the tree sparrow, *Passer montanus* L., in Bulgaria. International studies on Sparrows 11 : 47-70.
Plas-Haarsma, M. van der (1980): De Huismus. Utrecht.
Segers, F. (1948): Broedvogels in de Kempen. Antwerpen.
Summers-Smith, D. (1963): The House Sparrow. Londen.
Thijssen, J.P. (1904): Het Vogeljaar. Laren N.-H.